

Klimaatcrisis
en
Ethiek

Klimaatcrisis en Ethiek

Een onderzoek naar persoonlijke
klimaatverantwoordelijkheid

Rogeer Hoedemaekers

Schrijver: Rogeer Hoedemaekers

Coverontwerp: auteur

Foto omslag: Lux Blue, Adobe Stock # 129487913

ISBN: 9789464920758

© 2023 BraveNewBooks

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
1 Het klimaatdebat	10
<i>Langzaam groeiend inzicht</i>	10
<i>De top van Rio</i>	13
<i>Het Kyoto-protocol</i>	14
<i>Den Haag</i>	15
<i>Kopenhagen</i>	15
<i>Durban</i>	16
<i>Parijs</i>	17
2 Tegenkrachten	19
<i>Klimaat tegenover de vrije markt</i>	19
<i>Eigenbelang frustreert de ethiek</i>	20
<i>Een roep om rechtvaardigheid</i>	22
<i>Kapitaal tegenover moraal</i>	25
<i>Individueel verantwoordelijk?</i>	27
3 Ethische vragen: het heden	30
<i>Inperking van de CO₂ uitstoot</i>	30
<i>Emissiehandel</i>	33
<i>Compensatie van klimaatschade</i>	35
<i>Adaptatie</i>	36
4 Ethische vragen: de toekomst	37
<i>Niets doen</i>	37
<i>Preventieve actie</i>	38
<i>Technische oplossingen</i>	41
5 Veel gebruikte ethische argumenten	45
<i>Historische verantwoordelijkheid</i>	45
<i>De vervuiler betaalt</i>	46
<i>De profiteur betaalt</i>	49
<i>Compensatie naar vermogen</i>	51
<i>Equal per capita</i>	52
<i>Een minimum bestaansniveau</i>	54
6 Het klimaat: ook mijn zorg	57

<i>Een falende overheid</i>	57
<i>De overheid alleen verantwoordelijk?</i>	57
<i>Individuele actie zinloos?</i>	59
<i>Een ander perspectief</i>	64
7 Morele verantwoordelijkheid	66
<i>Blokkades</i>	66
<i>Medeverantwoordelijkheid</i>	69
<i>Verantwoordelijkheid voor wie?</i>	71
<i>Een andere houding</i>	74
8 Een collectieve verantwoordelijkheid	76
<i>Deel van een groter geheel</i>	76
<i>Een gemeenschappelijk belang</i>	79
<i>Weldoen</i>	80
<i>Niet schaden</i>	81
<i>Rechtvaardigheid</i>	82
<i>Bijdragen naar vermogen</i>	83
<i>Mensenrechten</i>	85
<i>Solidariteit</i>	88
9 Terug naar de oertijd?	91
<i>Grote verschillen in uitstoot</i>	91
<i>Onze eigen CO₂ voetafdruk</i>	92
<i>Offsetting</i>	93
<i>Een sobere levensstijl</i>	95
<i>Overheidsmaatregelen</i>	96
<i>Wat is redelijk?</i>	98
Geraadpleegde literatuur	103

Voorwoord

Klimaatverandering is een zaak die nationaal en internationaal moet worden aangepakt. De verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij de overheid. Alleen op dat niveau kunnen maatregelen worden genomen die effectief zijn. Denkt men. Op *individueel* niveau voelt men echter veel minder urgentie om maatregelen te nemen die de CO₂ uitstoot in de atmosfeer beperken.

Inmiddels neemt de gezamenlijke wereldwijde CO₂ uitstoot nog steeds toe. De gevolgen van de klimaatverandering zijn dan ook steeds meer zichtbaar. Anno 2023 zien we in alle delen van de wereld een toenemend aantal steeds langere en meer extreme hittegolven, meer extreme regenval, meer langdurige droogteperiodes, meer grootschalige natuur- en bosbranden en meer smeltend ijs, zowel aan de Noord- en de Zuidpool als in de hogere berggebieden, waar de gletsjers langzaam verdwijnen. De roep om maatregelen wordt steeds luider.

De vraag is echter of alleen nationale en internationale overheden actie moeten gaan ondernemen. Is de roep om actie alleen maar voor hen bedoeld? Internationaal overleg is er inmiddels al heel lang, maar de resultaten daarvan blijven beperkt, zonder veel effect. Het olie- en gasverbruik is hoger dan ooit en oliemaatschappijen voeren hun investeringen verder op.¹

Het is dan ook zeer de vraag of doeltreffende maatregelen wel mogelijk zijn, als de burger niet ook *zelf* een eigen bijdrage gaat leveren. Het kan en mag niet alleen de taak van de politiek en overheid zijn. Iedereen kan ook zelf wat doen om zijn of haar uitstoot van broeikasgassen te beperken. Dit boek wil aantonen dat iedereen zelfs een morele plicht heeft om dit te doen

Vanaf het allereerste begin van de onderhandelingen over wereldwijde klimaatmaatregelen is er ethische input geweest, die

---

¹¹ Trouw, 02-08-2023.

men in internationale wetten en regelgeving wilde verankeren. Rond het thema ethiek en klimaat zijn er internationaal inmiddels veel studies verschenen met verschillende oplossingen voor wet- en regelgeving. Verreweg het grootste gedeelte ervan is gericht op overheidsbeleid, nationaal en internationaal.

Er is echter nog maar weinig geschreven over een *individuele* morele verantwoordelijkheid voor de huidige klimaatverandering. Op persoonlijk niveau vinden we echter eenzelfde spanningsveld tussen ethiek en eigen belang als in het internationale klimaatdebat. Tegen de achtergrond van dit debat wordt dan ook de centrale vraag in dit boek gesteld: In hoeverre heeft *iedere* burger een morele verantwoordelijkheid om ook zélf een bijdrage te leveren aan een vermindering van toekomstige klimaatellende, en tot hoever gaat dit. We zullen zien dat veel ethische principes en argumenten uit het klimaatdebat op persoonlijk niveau terugkeren.

Het *eerste* hoofdstuk schetst kort het verloop van de klimaatonderhandelingen vanaf de klimaatop in Rio de Janeiro in 1992 en signaleert daarbij de grote ethische vragen.

In het *tweede* hoofdstuk wordt nagegaan waarom de klimaatonderhandelingen tot nu toe zo moeizaam zijn verlopen. Vanaf het allereerste begin zijn er sterke tegenkrachten geweest die adequate klimaatmaatregelen wisten te blokkeren. De ethiek leek daarbij geen kans te krijgen en dreigde zich dood te lopen tegen muren van eigen belang. De klimaatethiek werd als een 'roepende' in de woestijn, verstikt door steeds meer broeikasgassen.

In de volgende hoofdstukken worden enkele centrale ethische twistpunten aan de orde gesteld. In het *derde* hoofdstuk ligt het accent op de ethische problemen die in het hier en nu spelen, in het huidige spanningsveld tussen economische rijke en arme landen.

Drie kwesties zijn momenteel een bron van voortdurende strijd. De eerste betreft een eerlijke verdeling van de financiële lasten van de huidige klimaatverandering. Belangrijke vraag is hierbij in hoeverre hulp moet worden geboden aan de huidige slachtoffers van

extreem weer in veel arme en zich economisch ontwikkelende landen. Daarbij wordt voortdurend gewezen op het feit dat de rijke industriële landen, die nog steeds de meeste CO₂ uitstoten, zorgen voor veel klimaatslachtoffers elders in de wereld, ook in landen met een lage uitstoot, en waar geen geld is om de gevolgen van extreem klimaatonheil financieel op te vangen.

De tweede twist betreft een eerlijke verdeling van de inperking van de uitstoot van broeikasgassen. Als 1,5° of 2°C opwarming de temperatuurlimiet is waar de huidige opwarming van de atmosfeer onder dient te blijven, dan betekent dit dat de uitstoot van broeikasgassen wereldwijd snel moet worden beperkt. De ethische vraag is echter of alle landen gelijkelijk hun uitstoot moeten beperken. Dat ontnemt veel armere landen namelijk de mogelijkheid om zich nog economisch te ontwikkelen, omdat zij vooral gebruik maken van (betaalbare) fossiele brandstoffen.

Het ethische principe van een rechtvaardige verdeling van lasten kent nog een derde conflict. Om grotere klimaatellende in de nabije toekomst te voorkomen, moeten er nu kostbare infrastructurele aanpassingen worden gedaan. De rijke industriële landen kunnen dit vermoedelijk zelf wel opvangen, maar economisch arme landen hebben daar geen geld voor. Vandaar de roep vanuit deze hoek om technische en financiële hulp bij het aanpassen van de infrastructuur.

In het *vierde* hoofdstuk staat een ander ethisch vraagstuk centraal. Het gaat hier om het voorkomen van klimaatellende in de toekomst. De ethische vraag hier is of onze generatie een morele plicht heeft jegens toekomstige generaties om de opwarming van het klimaat zo veel mogelijk te beperken.² Veel klimaatactivisten baseren hun protesten op een dergelijke plicht.

---

² Hoewel er betekenisverschillen zijn, worden de termen klimaatopwarming, opwarming van de aarde en opwarming van de atmosfeer in dit boek als synoniemen beschouwd.

Het gaat hier in wezen ook om een verdelingsvraagstuk, namelijk een eerlijke verdeling van de baten en lasten tussen de huidige generatie en toekomstige generaties. Anders gesteld: mogen wij – door niets te doen, of veel te weinig – de toenemende financiële lasten van de klimaatopwarming zo maar doorschuiven naar toekomstige generaties?

In hoofdstuk *vijf* worden ethische argumenten in het klimaatdebat onderzocht die een eerlijkere verdeling van de klimaatlasten ondersteunen, en daarmee internationale klimaatwetgeving rechtvaardigen.

In hoofdstuk *zes* wordt beargumenteerd dat niet alleen de overheid moreel verantwoordelijk is om klimaatschade te beperken. De opwarming van het klimaat dient óók een zorg te zijn van de gewone burger, van iedereen. Een wijdverbreide opvatting is dat de eigen individuele uitstoot van broeikasgassen zo minuscuul is, in vergelijking met het globale totaal, dat deze verwaarloosbaar is, en dat het eigenlijk zinloos is om zelf aan uitstootbeperking te doen. We laten zien dat dit vanuit moreel oogpunt een verkeerde manier van redeneren is.

In hoofdstuk *zeven* en *acht* wordt een eigen individuele morele klimaatverantwoordelijkheid verder onderbouwd. Daarbij wordt gebruik gemaakt van morele principes en argumenten die in het internationale klimaatdebat steeds opnieuw werden aangevoerd.

Tot slot, in een samenvattend hoofdstuk *negen* wordt uiteen gezet wat *redelijkerwijs* van ieder van ons mag worden verwacht om het klimaatprobleem minder groot te maken. Naast morele plichten jegens de slachtoffers van de huidige klimaatrampen en plichten jegens toekomstige generaties hebben we namelijk ook nog morele plichten jegens onze eigen familie, vrienden, werk en netwerk. De morele opdracht aan iedereen is dan ook om een goede balans te vinden tussen deze verschillende morele plichten.

Bij deze tweede uitgave van mijn boek over klimaatethiek nog het volgende: Dit boek is een geheel herziene tekst van mijn eerdere

klimaatboek, *Klimaatverandering, een politieke en morele uitdaging*, geschreven in een tijd (2018-2019) dat veel mensen nog dachten dat er niets bijzonders aan de hand was, of dat de gevolgen van de klimaatverandering wel zou meevallen. Het aantal klimaatontkenners neemt echter snel af, nu de catastrofale gevolgen van extreem weer inmiddels overal in de wereld zichtbaar en voelbaar worden.

Het eerste gedeelte is daarom sterk ingekort, omdat dit er vooral op was gericht de klimaatontkenners weerwoord te bieden. Ik ben er daarbij van uitgegaan dat de klimaatverandering anno 2023 voldoende zichtbaar is en niet meer hoeft te worden aangetoond. Dat doet het klimaat zelf wel.

Ik grijp in deze uitgave wel terug op mijn eerdere beschrijving van het internationale klimaatdebat en de ethische kwesties die daarbij spelen, maar ook dit gedeelte heb ik ingekort en me beperkt tot de ethische kernvragen. Deze komen namelijk opnieuw terug in het onderzoek naar een individuele morele klimaatverantwoordelijkheid.

Het zwaartepunt van dit boek is daarmee verschoven naar de vraag naar ieders eigen morele verantwoordelijkheid. De huidige klimaatverandering is ieders zorg. Niemand mag meer zeggen: het is niet *mijn* probleem.

September 2023
Rogeer Hoedemaekers